

Stygmatyzacja społeczności romskiej na przykładzie powiatu kolskiego

Wprowadzenie

Społeczne postrzeganie mniejszości etnicznych bądź narodowych przybiera coraz bardziej negatywny wydźwięk, a sam proces stygmatyzacji jest zjawiskiem, któremu nie poświęca się dostatecznej uwagi. Społeczność romską, będącą jedną z czterech mniejszości etnicznych zamieszkujących teren państwa polskiego, bezsprzecznie można uznać za najczęściej podlegającą temu mechanizmowi.

Praktykowany przez Romów koczowniczy tryb życia², podejście do kultury, obrzędów religijnych³, a czasami także różnice w wyglądzie zewnętrznym przeobraziły się w czynniki pogłębiające proces stygmatyzacji. Kluczową rolę odgrywają również stereotypy dotyczące takich aspektów życia Romów, jak: oświata, wychowanie, praktyka zawodowa oraz kwestie kulturowe.

Braki informacyjne na temat podstawowych płaszczyzn, w tym: liczebności Romów, poziomu zaufania społecznego wobec mniejszości, a także procesu migracyjnego, są podwaliną do przeprowadzenia badania na temat korelacji społeczności romskiej z lokalną mniejszością powiatu kolskiego. Temat należy uznać za innowacyjny, gdyż na terenie

---

¹ Mgr, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; banasiakmarta4@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-2147-7135>.

² Więcej adnotacji odnośnie do koczowniczego trybu życia odnaleźć można w artykule: A. Adamczyk, *Romowie - naród bez ojczyzny*, „Przegląd Narodowościowy – Review of Nationalities” 2014, nr 3, s. 11–29.

³ Obrzędy religijne Romów, a tym samym kwestie związane z ich pochówkiem są istotnym elementem kultury i tradycji romskiej. Okazałe grobowce, wyróżniające się niekiedy przepychem, mogą stać się przedmiotem ciekawych badań. Więcej informacji o romskich nagrobkach znajdujących się na terenie powiatu kolskiego, a w szczególności gminy Kłodawa, można odnaleźć w książce: B. Gańczyk, B. Grzanka, A. Maliński, *Kłodawskie cmentarze*, Ireneusz Niewiarowski, Kłodawa 2015.

powiatu kolskiego, gdzie obecność Romów jest namacalna, nie zostały przeprowadzone żadne analizy ukazujące proces stygmatyzacji społeczności romskiej bądź samą liczebność mniejszości. Sondaże przeprowadzone przez Główny Urząd Statystyczny⁴ oraz Centrum Badania Opinii Społecznej koncentrują się na weryfikacji ogólnej grupy Romów, nie uwzględniając podziału na mniejsze obszary, takie jak powiat kolski.

Przy tworzeniu badania wykorzystano trzy metody: ilościową – 164 respondentów z powiatu kolskiego udzielało odpowiedzi na pytania w formie ankiety internetowej, jakościową – analiza dostępnych pozycji literackich⁵ oraz obserwacji ukrytej – społeczności romskiej zamieszkującej teren powiatu kolskiego.

Najważniejsze informacje dotyczące społeczności romskiej zamieszkującej teren powiatu kolskiego uzyskałam z portalu internetowego Dawna Kłodawa⁶. Większą efektywność badania dały także opinie mieszkańców powiatu kolskiego, a tym samym krążące w obiegu publicznym „miejskie legendy” na temat społeczności romskiej. Podczas procesu badawczego wyodrębniono dwie hipotezy: 1) społeczność romska w powiecie kolskim jest stygmatyzowana, a zjawisko to nie należy do nowo powstałych oraz 2) mieszkańcy powiatu kolskiego nie czują się bezpiecznie w obecności społeczności romskiej. Sformułowano także na potrzeby badania następujące pytania badawcze: Czy społeczność romska w powiecie kolskim jest stygmatyzowana przez pozostałych

---

⁴ Zgodnie z przeprowadzonym przez GUS Narodowym Spisem Powszechnym 2021 romską identyfikację narodowo-etniczną deklaruje 13 303 obywateli. W województwie wielkopolskim wskazało ją 868 osób, w powiecie kolskim – 31, a na terenie gminy Kłodawa – 27. Warto podkreślić, że sporządzony przez GUS NSP z 2011 r., na którego wynikach bazowałam w czasie tworzenia badania, nie uwzględnił w swojej strukturze podziału na gminy, prezentował tylko liczebność mniejszości etnicznych całego powiatu kolskiego. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021, <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/> (dostęp: 6.03.2024).

⁵ Wiarygodnym źródłem informacji na temat społeczności romskiej okazała się książka: A. Migra, L. Mróz, *Cyganie – odmienność i nietolerancja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994. Pomimo wielu lat od jej powstania monografia porusza tematykę nadal aktualną. Kluczowe okazały się także pozycje: J. Ficowski, *Cyganie w Polsce: dzieje i obyczaje*, Interpress, Warszawa 1989; Ł. Kwadrans, *Romopedia. Encyklopedia wiedzy o Romach*, Fundacja Integracji Społecznej Prom, Wrocław 2015.

⁶ Fanpage na platformie Facebook zawierający fotografie oraz wszelkiego rodzaju dokumenty przybliżające rys historyczny gminy Kłodawa. Powstał z inicjatywy Ireneusza Niewiarowskiego, pośta I, III i IV kadencji oraz senatora I, VII i VIII kadencji.

mieszkańców powiatu? Czy mieszkańcy powiatu kolskiego czują się bezpiecznie w obecności społeczności romskiej?

Definiowanie zjawiska stygmatyzacji

Stygmatyzacja w ogólnym rozumieniu oznacza napiętnowanie określonej grupy lub pojedynczych osób. Proces ten ma doprowadzić do ewidentnego odseparowania kręgu osób, w wyniku którego pozostała część wspólnoty może w spokoju dokonywać interakcji społecznych. Stygmatyzacja w dużej mierze jest związana z wykluczeniem społecznym. Narodowa Strategia Integracji Społecznej stwierdza, że „wykluczenie społeczne to brak lub ograniczenie możliwości uczestnictwa, wpływania i korzystania z podstawowych instytucji publicznych i rynków, które powinny być dostępne dla wszystkich, a w szczególności dla osób ubogich”⁷.

W przypadkach stygmatyzacji oraz wykluczenia społecznego dochodzi do ograniczenia jednostce możliwości uczestnictwa w życiu społecznym, decydowania w sprawach, które dotyczą każdego, jak również separacji od pozostałych członków społeczności. Skuteczność tego zabiegu pokazuje niechęć większości do integrowania się z populacją kwalifikującą się jako *odmienną*. Przyczynia się to nade wszystko do rosnącej segregacji, szufladkowania oraz odtrącenia⁸. Warto wziąć pod uwagę, że nie każdy przejaw stygmatyzowania społeczności zaliczyć można do wykluczenia społecznego – są to oddzielne zagadnienia, mające tylko wspólne elementy.

Szczątkowa liczba definicji opisująca proces stygmatyzacji wynikać może z braku popularyzacji zagadnienia, a tym samym niewielkiej liczby badaczy podejmujących się omówieniem tematu. Najpopularniejszą znawczynią omawianego tematu jest Elżbieta Czykwin, która w swojej książce *Stygmat społeczny*⁹ podaje dokładny opis nurtującego zagadnienia. Omówienie ww. książki można odnaleźć także w artykule Magdaleny Świągost oraz Anny Dąbrowskiej, według których w literaturze przedmiotu

⁷ Narodowa Strategia Interakcji Społecznej, https://www.ipiss.com.pl/wpcontent/uploads/downloads/2012/08/nsis_2000.pdf (dostęp: 10.12.2021).

⁸ M. Kosche, *Ocena stygmatyzacji w świetle zasad życia społecznego*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2011, nr 29, s. 124.

⁹ Więcej informacji na temat procesu stygmatyzacji odnaleźć można w książce: E. Czykwin, *Stygmat społeczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2015.

termin „stygmata społeczny” jest stosowany zamiennie z pojęciem „piętno społeczne”. Zdaniem E. Czykwin te dwa terminy („stygmata” i „piętno”) należy rozumieć bliskoznacznie, lecz nie synonimicznie. Piętnowanie podkreśla intencjonalność zjawiska i nie nasuwa skojarzeń ze stereotypem, podczas gdy stygmatyzacja ma charakter przede wszystkim nieintencjonalny, procesualny i interakcyjny. W rozumieniu procesu stygmatyzacji większy akcent jest położony na społeczną widownię, która stanowi podstawowy czynnik warunkujący zaistnienie zjawiska. Jednakże znaczenie obu terminów podkreśla konieczność wystąpienia dwóch stron interakcyjnych – piętnowanego (stygmatyzowanego) i piętnującego (stygmatyzującego) oraz negatywny charakter omawianego procesu¹⁰.

Romowie w Polsce

Znacząca większość posiadanych informacji na temat grupy powszechnie nazywanych Cyganami pochodzi z obserwacji oraz badań przeprowadzanych przez specjalistów w kwestii nauk społecznych. Romowie z niechęcią udzielają wywiadów oraz odpowiadają na pytania o ich pochodzenie i tradycje. Dlatego też wszystkie dane uzyskane przy opisywaniu tej społeczności mogą w rzeczywistości mieć inne odzwierciedlenie.

Według danych zawartych w Narodowym Spisie Powszechnym przeprowadzonym w 2011 r. odnotowano 16 723 osoby należące do mniejszości romskiej, z czego 8116 osób to mężczyźni, a 8604 to kobiety¹¹. W Polsce można wyodrębnić cztery podgrupy społeczności romskiej: Polska Roma, Bergitka Roma, Lowarzy oraz Kełderasze¹². Polska Roma to zdecydowanie najliczniejsza grupa Romów zamieszkująca teren Polski. Stoi na straży przestrzegania romskich wartości, kultury i obyczajów. Zalicza się ją także do jednej z pierwszych grup, które zamieszkały teren średniowiecznej Polski. Bergitka Roma jest grupą utrzymującą ścisłe relacje między sobą, nie wchodząc w interakcje z innymi podgrupami. Znani są z prowadzenia osiadłego trybu życia, w większości zamieszkują

¹⁰ M. Świągost, A. Dąbrowska, *Właściwości stygmatu a sytuacja życiowa człowieka zagrożonego stygmatyzacją*, „Studia Edukacyjne” 2017, nr 45, s. 331.

¹¹ GUS.pl, <http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/mniejszosci/wyniki-narodowegospis/6991,Charakterystyka-spoeczno-demograficzna-mniejszosci.html#Romowie> (dostęp: 10.12.2021).

¹² Ł. Kwadrans, op.cit., s. 4.

teren południowej Polski¹³. Lowarzy zaliczają się do grupy najbardziej ekstrawaganckiej. Eksponują swój majątek zarówno za życia, jak i po śmierci, czcząc pamięć zmarłych okazałymi nagrobkami. Rozmieszczeni są na całym terenie Polski, ich liczebność jest niewielka, jeżeli chodzi o całą grupę etniczną¹⁴. Kełderasze mają wiele wspólnego z Lowarami, przede wszystkim zbliżony czas migracji na teren Polski. Zamieszkują teren całej Polski, jednak ich większe skupiska odnaleźć można poza granicami kraju. Kełderasze oraz Lowarzy przez swoje bogate stroje oraz ozdoby ciała i głowy stali się pionierami cygańskiej mody dla wszystkich grup romskich. Wyróżnić można także mniejszą podgrupę Sinti, która w odróżnieniu od pozostałych stara się utrzymać wędrowny styl życia¹⁵. Można śmiało powiedzieć, że jest to najmniejsza pod względem liczebności podgrupa etniczna Romów zamieszkująca teren RP.

Romowie w powiecie kolskim

Zgodnie z krążącymi legendami pierwsze ślady społeczności romskiej w powiecie kolskim, a w szczególności na terenie gminy Kłodawa, datuje się na 1965 r. Naczelnik Tadeusz Lankiewicz¹⁶ miał znaczny wpływ na zasiedlenie przez Romów obszaru gminy Kłodawa. Panująca w obiegu publicznym negatywna opinia na temat statusu mniejszości romskiej przyczyniła się do zepchnięcia na margines społeczności Romów. Stan społeczności romskiej na terenie gminy Kłodawa w 1965 r. wynosił 6 rodzin, a w 1976 r. – 31 rodzin, na które składało się 128 zameldowanych, a co za tym idzie – pełnoprawnych mieszkańców gminy romskiego pochodzenia. Znaczny odsetek (bo aż 152 osoby) społeczności romskiej w gminie Kłodawa stanowili Romowie niezameldowani, osiedlający się nielegalnie bez zezwolenia¹⁷.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Więcej informacji w książce: A. Migra, L. Mróz, op. cit.

¹⁵ Informacje na temat podgrupy Romów Sinti odnaleźć można w książce: E.A. Jakimik, K.P. Gierliński, *Sinti w Polsce*, Związek Romów Polskich, Szczecinek 2011.

¹⁶ Dyrektor Szkoły Podstawowej nr 1 w Kłodawie w latach 1965–1968. Zgodnie z krążącymi anegdotami skuszony korzyściami finansowymi wyraził zgodę na osiedlenie Romów na terenie gminy Kłodawa.

¹⁷ Archiwum portalu internetowego Dawna Kłodawa, https://www.facebook.com/StaraKlodawa/?ref=page_internal (dostęp: 10.10.2022).

Fotografia 1. Kalendarium powojenne, Cyganie

1945 Przedstawiciel w Kłodawie pierwszy 6 rodzin
 1946 Cyganów - oficjalnie zamieszkałymi, a więc m
 Karły Kłodawy w ilości 31 rodzin co stanowi
 128 osób na dzień 26.08.1946 r. Natomiast
 praktycznie mieszka 250 osób. Nigdy nie
 prawnie wykupiła bractwa dzieci
 mają zagranicą samochody i promy
 bogate i wykwintne życie. To wywołuje
 wypęki buntu Kłodawskiej młodzieży
 pod koniec wakacji czyli III dekadą sierpnia
 demonstracja potężna z wybijaniem
 spalaniem bryczki w Ryńku Kłodawy,
 d'Augo narastającym niezadowolonym Kłoda
 w stosunku do mniejszości, jak stano wili cy
 Akcja z przetrwaniem Milicja seigniora z Ka
 i Poznania. W tym czasie Komendantem Mil.
 był por. Torz Stanisław, a burmistrzem Ros
 Stanisław. Patrz Akt. - 9. X. 1980 v - Zeszyt Nr IV
 oraz 12.07. 1982 - Zeszyt Nr V. - „Cygański Tax”

1969 w os. Wsi Gólszówek - za parkiem FM,
 w rodzinie Wójcickich przyszły
 na świat dzieci - trojaczki - 1969 r
 Joanna - Jolanta - Jacek.
 Tata dzieci jest pracownikiem MTy,
 w Kopalni Sól Kłodawskiej, a matka go
 d'ynia domowa. Zmarła tragicznie - porażeni
 Rodzice odmówili przydziału mieszka
 w blokach na Osiedlu Górnym
 Rada Zakładowa z upominkami od

W okresie PRL-u mieszkańcy powiatu kolskiego wyrażali stanowczy sprzeciw wobec osiedlaniu się społeczności romskiej w jego granicach administracyjnych. Niezależnie jednak od niechęci reszty mieszkańców pierwsi Romowie zaczęli zasiedlać teren gminy Kłodawa w drugiej połowie XIX w. Krążące mity na temat migracji mniejszości etnicznej sięgają 1965 r. Wówczas naczelnik Tadeusz Lankiewicz, zachęcony przez Romów korzyściami majątkowymi, wyraził zgodę na zasiedlenie przez nich terenu gminy Kłodawa. Według informacji uzyskanych od mieszkańców omawianego powiatu pierwszą rodziną romskiego pochodzenia, która osiedliła się na terenie gminy Kłodawa, był ród Kowalewskich, do dziś zamieszkujących w mieście Kłodawa.

Migracja Romów do gminy Kłodawa nie obyła się bez sprzeciwu pozostałej części społeczeństwa. Kłodawianie zaczęli w pierwszej kolejności szykanować naczelnika Lankiewicza za sprowadzenie Cyganów na ich wspólną ziemię. Pod wpływem presji naczelnik uciekł z gminy w obawie o własne życie.

26 sierpnia 1975 r. doszło do serii zamieszek na terenie powiatu kolskiego. Demonstrowała w szczególności kłodawska młodzież. Koncentrowała się przede wszystkim na rozboju, wybijaniu szyb oraz szterzeniu spustoszenia na ulicach, przy których mieszkali Cyganie. Doszło również do sytuacji, gdy na Rynku Głównym w gminie Kłodawa na znak sprzeciwu wobec społeczności romskiej spalono bryczkę cygańskiego taboru. Zamieszki ustały po interwencji milicjantów z komisariatu milicji z Koła oraz władz lokalnych gminy Kłodawa.

Romska młodzież od najmłodszych lat uczęszcza do pobliskich szkół znajdujących się na terenie powiatu kolskiego. Szkoła Podstawowa nr 2 im. Białych Górników w Kłodawie była jedną z pierwszych placówek oświatowych, która przyjęła do swojego grona grupę romskich uczniów. Pieczę nad nimi sprawował wówczas Jan Grzegorzewicz¹⁸, który jako jeden z nielicznych dążył do zaaklimatyzowania się romskiej młodzieży.

---

¹⁸ W latach 1967–1970 oraz 1974–1991 sprawował stanowisko kierownika i dyrektora Szkoły Podstawowej nr 2 oraz gminnego kierownika szkół. Najbardziej zastąpił jako pedagog oraz twórca *Kroniki miasta i gminy Kłodawa*, która dostępna jest w Bibliotece Publicznej w Kłodawie, ul. Szkolna 5, 62–650 Kłodawa. Więcej informacji przybliżających postać Jana Grzegorzewicza odnaleźć można na stronie: cwc.2020.com.pl, <https://www.csw2020.com.pl/biogram/jan-grzegorzewicz/> (dostęp: 28.04.2022).

Fotografia 2. Kierownik Grzegorzewicz z uczniami z rodzin romskich

Źródło: Dawna Kłodawa, https://www.facebook.com/StaraKlodawa/?ref=page_internal.

Według danych z Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 r. w województwie wielkopolskim zarejestrowano 1441 osób należących do społeczności romskiej. W powiecie kolskim odnotować można 372 osoby o narodowości innej niż polska. Brak jakichkolwiek informacji dotyczących procentowego udziału społeczności romskiej w tej grupie wynika między innymi z koncentracji NSP na większych grupach i nieuwzględnieniu mniejszych populacji, jak na przykład społeczności romskiej w powiecie kolskim.

Dokonując obserwacji można zauważyć, że grupa Romów z powiatu kolskiego nie wchodzi w interakcje z resztą społeczeństwa. Kobiety romskie spacerują zazwyczaj w trzyosobowych grupach, aby nie zostać przez nikogo zaczepionym bądź zaatakowanym. Swoim strojem wyróżniają się z tłumu, gdyż niezależnie od pory roku ubierają się w czarne, długie suknie oraz bogato zdobione nakrycia wierzchnie. Coraz bardziej widać odstępstwa od tradycji zaniedbywania i odstraszenia swym wyglądem. Większość cygarek z powiatu kolskiego korzysta z usług makijażystek, salonów kosmetycznych bądź fryzjerskich w celu poprawy wyglądu.

Utarło się w romskiej tradycji, że kobieta ma być atrakcyjna tylko dla mężczyzn należących do jej społeczności. Jej związek z przedstawicielem nie-Romów był niegdyś zabroniony, dlatego też ingerencja w poprawę wizerunku często zostawała odbierana jako łamanie obowiązujących wśród społeczności romskiej zasad¹⁹.

Społeczność romska powiatu kolskiego i jej stygmatyzacja przez pozostałych mieszkańców

Przeprowadzone badanie miało na celu zaprezentować skalę stygmatyzacji społeczności romskiej oraz to, jakie niesie ona z sobą konsekwencje. Ankieta była całkowicie anonimowa, a uzyskane odpowiedzi pozwoliły w szczytkowy sposób na określenie preferencji respondentów.

W badaniu wzięło udział 164 mieszkańców zamieszkujących teren powiatu kolskiego. Widoczne było zróżnicowanie ze względu na płeć; ponad połowę ankietowanych, bo aż 98 osób, stanowiły kobiety (59,8%). Liczba mężczyzn wyniosła 66 respondentów (40,2%).

Tabela 1. Ankietowani według płci

Kobiety		Mężczyźni	
Liczba	Procent	Liczba	Procent
98	59,8%	66	40,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

W kwestii wykształcenia wyniki wśród opiniodawców były porównywalne. Pozwoliło to określić, czy poziom wykształcenia wpływa na niechęć do społeczności romskiej.

Tabela 2. Ankietowani według wykształcenia

Podstawowe		Zawodowe		Średnie		Wyższe	
Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent
30	18,3%	32	19,5%	66	40,2%	36	22%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

¹⁹ Więcej informacji na temat romskiej historii: T. Narbutt, *Rys historyczny ludu cygańskiego*, Wilno 1830.

Najwięcej respondentów legitymuje się wykształceniem średnim oraz wyższym. Wykształcenie zasadnicze zawodowe posiada 32 ankietowanych, zaś wykształcenie podstawowe – 30 respondentów.

Kluczowe było również określenie wieku ankietowanych. Przeprowadzając badanie, wyodrębniono pięć grup wiekowych. Znaczącą przewagę głosów zauważyć można w przedziale wiekowym 18–27 lat, w którym liczba respondentów wynosiła 63 osoby. Podobną liczebność można dostrzec w przedziale 28–35 lat – 30 osób oraz w przedziale 36–65 lat – 26 ankietowanych. Wiek powyżej 65 lat głosy zadeklarowały 24 osoby. Najmniejsza liczba osób to ankietowani w wieku przedprodukcyjnym. Łącznie tę odpowiedź zaznaczyło 21 respondentów, co daje 12,8%.

Ze wszystkich pytań, które odnosiły się do charakterystyki respondentów, najważniejsze dotyczyło jednak poczucia własnego bezpieczeństwa, a także poczucia bezpieczeństwa w obecności członków społeczności romskiej. Bezpieczeństwo wpływa na kształtowanie się ludzkiej egzystencji, pozwala określić, jakie zjawiska mogą budzić zagrożenie u poszczególnej osoby. Niemożliwe jest określenie jednej skali progowej, która odpowiadałaby poczuciu bezpieczeństwa całej grupy.

Respondenci, którzy przystąpili do opisywanego badania, w kwestii poczucia bezpieczeństwa udzielali odpowiedzi, zaznaczając je na skali od 1 (całkowity brak poczucia bezpieczeństwa) do 10 (maksymalny poczucia bezpieczeństwa).

Tabela 3. Poziom poczucia bezpieczeństwa wśród ankietowanych

		Skala od 1 do 10									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Liczba osób	1	-	3	12	16	32	34	37	19	10	
%	0,6%	-	1,8%	7,3%	9,8%	19,5%	20,7%	22,6%	11,6%	6,1%	

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Respondenci poczucie swojego bezpieczeństwa ocenili wysoko. Najczęściej wybieranymi opcjami była skala 8 – 22,6% głosów, 7 – 20,7% oraz 6 – 19,5%. Poniżej skali 5 oddano tylko 16 głosów. Wysokie noty sugerują, że mieszkańcy powiatu kolskiego czują się bezpiecznie w zamieszkiwanym przez siebie miejscu oraz nie doznali żadnej sytuacji mogącej obniżyć ten poziom.

88 ankietowanych (50,1%) w większym bądź mniejszym stopniu nie czuje się bezpiecznie wśród społeczności romskiego pochodzenia. Wśród 62 respondentów, którzy stanowią 37,3%, społeczność romska nie budzi zagrożenia, a ich obawa o poczucie zagrożenia jest minimalna. Zdania na ten temat nie ma 14 osób (8,5%). Uzasadnienie powyższych, negatywnych wyników respondenci argumentowali między innymi brakiem poszanowania przez Romów zasad współżycia społecznego, stereotypowym twierdzeniem, że „źle patrzy im z oczu”, natarczywością namawiania do kupna produktu (w większości perfum oraz innych artykułów chemicznych), kradzieżami, rabunkami czy niską kulturą bycia. Negatywne odpowiedzi były czynnikiem tworzenia „dzikich” obozowisk na terenach publicznych, które swoje podłoże czerpały między innymi z krążących legend oraz wspomnianej wcześniej historii zasiedlenia terenu powiatu kolskiego. Pozytywne nastawienie wobec społeczności romskiej uzasadniano pobudkami *stricte* liberalnymi, wobec których nie łączono kwestii bezpieczeństwa z jakąkolwiek mniejszością etniczną bądź narodowościową.

Podczas weryfikacji można wysnuć wstępne wnioski odnośnie do wpływu poczucia bezpieczeństwa, wieku, wykształcenia oraz płci na postrzeganie Romów z powiatu kolskiego. Analiza badania wykazała, że ci członkowie społeczeństwa, którzy mają wykształcenie zasadnicze zawodowe, zdecydowanie bardziej odczuwają niechęć wobec społeczności romskiej (łącznie 23 respondentów). Zbliżone wyniki zaobserwować można także wśród osób z wykształceniem podstawowym (łącznie 19 ankietowanych). Wskazania osób z wykształceniem średnim oraz wyższym prezentują także wysoki poziom poczucia braku bezpieczeństwa wobec Romów, jednak taka sama liczba respondentów w obu grupach nie odczuwa zagrożenia ze strony omawianej mniejszości etnicznej. Wykształcenie zatem wpływa na odczuwalny poziom bezpieczeństwa wobec społeczności romskiej. Warto jednak zauważyć, że w omawianym przypadku jego wyższy stopień nie jest równoznaczny ze wzrostem zaufania wobec Romów. Rozróżnienie ze względu na płeć także ukazuje, że zdecydowana większość kobiet oraz mężczyzn nie czuje się bezpiecznie w kontaktach ze społecznością romską. Wzrost poziomu poczucia bezpieczeństwa w odniesieniu do Romów jest jednak widoczny, jeśli weźmie się pod uwagę wiek respondentów.

Tabela 4. Wiek oraz płeć ankietowanych a poczucie bezpieczeństwa wśród społeczności romskiej

	Nie mam zdania	Raczej nie	Raczej tak	Zdecydowanie nie	Zdecydowanie tak	Suma końcowa
Kobiety	10	40	32	12	4	98
18-27	6	14	12	5	1	38
28-35	3	7	11	1	–	22
36-65	–	10	3	4	1	18
Poniżej 18	1	6	4	1	1	13
Powyżej 65	–	3	2	1	1	7
Mężczyźni	4	20	17	16	9	66
18-27	1	7	9	5	3	25
28-35	2	1	1	2	2	8
36-65	–	5	1	2	–	8
Poniżej 18	1	2	2	2	1	8
Powyżej 65	–	5	4	5	3	17
Suma końcowa	14	60	49	28	13	164

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania.

Badanie pokazuje, że zdecydowanie wiek jest czynnikiem, który najbardziej wpływa na poziom poczucia bezpieczeństwa w kontaktach z Romami. Kobiety są znacznie bardziej nieufne niż mężczyźni, jednak różnice w pułapie wiekowym są minimalne. Bazując na wstępnej analizie respondentów, można potwierdzić, że samo wykształcenie nie wpływa na poziom tolerancji bądź nietolerancji dla mniejszości etnicznej. Według wstępnej charakterystyki respondentów można wykazać, że mieszkańcy powiatu kolskiego nie czują się bezpiecznie wśród społeczności romskiej, a czynnikiem decydującym jest tu nie wykształcenie, tylko wiek respondentów.

Wyniki ukazują, że większość uczestników badania ma negatywny stosunek do Romów (75 ankietowanych). Pozytywnie nastawienie deklaruje 49 respondentów; swojego zdania nie potrafiło określić 40 ankietowanych. Bazując na uzyskanych wynikach, można wstępnie określić, że mieszkańcy powiatu kolskiego są negatywnie nastawieni do Romów, pomimo dość wysokiego poziomu poczucia bezpieczeństwa w odniesieniu do tej społeczności oraz ogólnego poczucia bezpieczeństwa.

Przyczyny stygmatyzacji społeczności romskiej w powiecie kolskim według badanych respondentów

Stygmatyzacja negatywnie wpływa nie tylko na osobę, w którą jest wymierzona, ale również na szersze grupy społeczne. „Proces stygmatyzacji wskazujący na »inność« określonej grupy lub jednostki, zakłada w gruncie rzeczy odczucie odrazy wobec tego, co odmienne”²⁰. Przedmiotem przeprowadzanego przeze mnie badania było ukazanie procesu stygmatyzacji przez skoncentrowanie się na grupie społeczności romskiej zamieszkującej teren powiatu kolskiego. Uczestnicy badania zostali zapytani, czy ich zdaniem społeczność romska w powiecie kolskim jest stygmatyzowana.

Respondenci jednoznacznie wskazali, że społeczność z powiatu kolskiego poddana jest procesowi stygmatyzacji. Zdecydowana liczba 113 respondentów zauważa ten problem w obrębie powiatu. Znacznie mniej, bo tylko 30 ankietowanych, nie ma zdania w tej kwestii procesu stygmatyzacji. Wynikać to może z braku styczności ze społecznością romską z powiatu kolskiego bądź z luk w wiedzy na temat omawianego procesu. Tylko 21 respondentów nie zauważa, żeby Romowie poddani byli stygmatyzacji. Respondenci uzasadniali swoje zdanie, podkreślając między innymi: brak poszanowania dla społeczności romskiej ze strony lokalnej administracji oraz służb mundurowych, negatywne nastawienie młodzieży (którego podwaliny można odnaleźć w przekazywanej z pokolenia na pokolenie agresywnej nagonce), koncentrowanie się na aspektach wizualnych, m.in. specyfice strojów wyjściowych oraz niezrozumienie tradycji, w tym zwyczajów pogrzebowych.

Znacząca część ankietowanych stwierdziła, że stygmatyzacja Romów z powiatu kolskiego pogłębia się poprzez uprzedzenia, rozumiane jako „z góry powzięta opinia lub stronnicza ocena – nieprzychylna lub przychylna – do osoby lub rzeczy. Słowo to najczęściej oznacza negatywną czy nieprzychylną postawę wobec pewnej grupy lub jej poszczególnych członków. Uprzedzenie charakteryzuje się stereotypowymi przekonaniem, które płyną z własnych emocji i nastawień danej osoby, bez próby rzeczywistego

---

²⁰ W. Klimczak, G. Kubiński, E. Sikora-Wiśniewska, *Wykluczenie społeczne w Polsce. Wybrane zagadnienia*, Exante, Wrocław 2017, s. 88.

ich sprawdzenia²¹. Na pytanie odnośnie do wpływu uprzedzeń na postrzeganie społeczności romskiej wśród ankietowanych głosy były podzielone. Dokładnie 82 respondentów dostrzega wpływ uprzedzeń na pogłębiający się proces stygmatyzacji oraz nawiązywanie kontaktu z Romami. Znacząca rola uprzedzeń była odczuwalna w odpowiedziach respondentów dotyczących stosunku do społeczności romskiej oraz kwestii bezpieczeństwa. Znacznie mniej, bo 66 ankietowanych, nie bierze pod uwagę uprzedzeń, wchodząc w relacje z Romami. Swojego zdania nie określiło 16 osób.

Uczestnicy badania zostali także zapytani o możliwe scenariusze poprawy stosunku ogółu mieszkańców do społeczności romskiej, perspektywy asymilacji Romów, która „według klasycznych założeń ideologicznych i politycznych powinna prowadzić do homogenizacji kulturowej i zlewania się grup etnicznych w jedną spójną, względnie homogeniczną całość”²². Ankietowani wychodzili z inicjatywą organizacji spotkań zrzeszających lokalną społeczność, by móc wspólnie rozwijać wiedzę na temat mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. Badani sugerowali także niemożliwość poprawy relacji, ponieważ Romowie swoim zachowaniem i postępowaniem nie wykazują chęci współżycia w kolskim społeczeństwie. Najczęściej jednak pojawiały się odpowiedzi wskazujące na to, żeby Cyganie wyszli z inicjatywą poprawy wzajemnych stosunków; jak wyraził się jeden z ankietowanych, „są oni mniejszością korzystającą z naszej gościnności, a nie odwrotnie”. Według respondentów zamknięta struktura społeczności romskiej uniemożliwia jakąkolwiek budowę więzi, a samo nawiązanie wzajemnego kompromisu staje się trudne do wyobrażenia.

Różnorodność wypowiedzi wśród respondentów świadczy o widocznym podziale. Wśród uczestników badania pojawiają się również zdania, że najlepszym sposobem zmiany podejścia do tej grupy etnicznej byłoby całkowita rezygnacja przyznawanych ulg oraz zasiłków, która miałaby za zadanie zrównać Romów z pozostałymi mieszkańcami. Respondenci zauważyli także, że by dokonać zmiany nastawienia, ważna jest współpraca. Nie tylko mieszkańcy powiatu kolskiego powinni zmienić swoje nastawienie, ale również zamieszkująca tam społeczność romska.

²¹ G. Marshall, *Słownik socjologii i nauk społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 410.

²² T. Pałeczny, *Procesy asymilacji, transkulturowej i uniwersalizacji kulturowej: przegląd problematyki*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2017, nr 3, s. 68.

Zakończenie

Przeprowadzone badanie pozwoliło wysunąć wnioski, które pokrywają się z problemami badawczymi oraz hipotezami. Respondenci znaczną większością głosów potwierdzili, że społeczność romska w powiecie kolskim podlega stygmatyzacji ze strony pozostałych mieszkańców. Udzielone przez nich dodatkowe uzasadnienie odpowiedzi wskazują, że proces ten przybiera na sile nie tylko wśród zwykłych mieszkańców, ale także działającej na terenie powiatu kolskiego administracji publicznej oraz służb mundurowych.

Według respondentów stygmatyzacja przejawia się w powszechnie panujących uprzedzeniach, na które wskazało 43,3% ankietowanych. Według uczestników badania uprzedzenia odgrywają istotną rolę przy ocenianiu podejścia do omawianej grupy etnicznej. Kluczowy w kontekście stygmatyzacji okazał się także status społeczny Romów na terenie powiatu kolskiego. Uczestnicy badania sugerują, że Cyganie otrzymują zbyt dużo zasiłków i dodatków, co skutkuje ich rozleniwieniem i niepodjęciem pracy zarobkowej. Kradzieże, wyłudzenia oraz handel towarami niewiadomego pochodzenia to dla respondentów podstawowe źródło dochodu Romów.

Ogólne poczucie bezpieczeństwa respondentów jest na dość wysokim poziomie. Widać jednak znaczący spadek tej wartości w kontekście Romów. Na 164 respondentów, którzy brali udział w badaniu, ponad 53,7% nie czuje się bezpiecznie wśród wyżej wymienionej grupy etnicznej. Przyczynę tego znaleźć można – według respondentów – wśród panujących stereotypów oraz zachowania samych Romów. Nieprzyjemne sytuacje, których respondenci byli świadkami, również wpływają na obniżenie poczucia bezpieczeństwa.

Jednak mimo negatywnego nastawienia respondentów do społeczności romskiej jej obecność w powiecie kolskim w znacznym stopniu nie stanowi problemu – tylko dla 37,8% badanych wiąże się z dyskomfortem. Niemniej wielu uczestników wykazuje w tym względzie niezdecydowanie. Powielają się odpowiedzi o nieszkodliwości Romów, a jednocześnie o ich brutalności, co ukazuje niezdecydowanie respondentów.

W odniesieniu do badanej grupy ankietowanych przeważali: kobiety (59,8%), mieszkańcy wsi (42,1%), mający wykształcenie średnie (40,2%) i osoby w przedziale wiekowym 18–27 lat.

Gdyby respondenci mogli zdecydować o zmianie podejścia do społeczności romskiej z powiatu kolskiego, w szczególności chcieliby ich równego traktowania, zwłaszcza zniesienia ulg oraz zasiłków, a także organizowania różnych spotkań mających za zadanie przybliżyć i pogłębiać wiedzę na temat Romów oraz wspólnej koegzystencji. Jednak sytuacja ta nie będzie możliwa, jeśli obie strony nie będą wykazywać zainteresowania przeprowadzeniem zmian. W opinii badanych nie tylko oni sami powinni zmienić podejście, ale także Romowie, którzy w większości nie przejawiają takich chęci.

Wyniki, które uzyskałam, nie tylko pokrywają się z tymi, które zweryfikowały hipotezy, ale również znajdują odzwierciedlenie w literaturze, z której korzystałam w trakcie pisania artykułu. Proces asymilacji Romów opisywany w książkach Lecha Mroza, mimo że minęło wiele lat od ich wydania, obecnie przebiega podobnie, co potwierdza przeprowadzone przeze mnie badanie. Nietolerancja dla Romów ukazywana w pracach Andrzeja Migry nadal jest wyczuwalna, co ukazuje negatywny stosunek uczestników badania (45,7% wszystkich odpowiedzi) do tej grupy etnicznej.

Zebrany materiał badawczy jednoznacznie potwierdza słuszność postawionej hipotezy badawczej, mówiącej, że społeczność romska w powiecie kolskim jest stygmatyzowana, a zjawisko to nie należy do nowo powstałych. Wskazują na to przede wszystkim informacje uzyskane z portalu internetowego Dawna Kłodawa oraz udzielone przez respondentów odpowiedzi. Ankietowani w znaczącej większości (68,9%) potwierdzili proces stygmatyzacji Romów. Przeprowadzone badanie pozwoliło również wykazać słuszność hipotezy o braku poczucia bezpieczeństwa mieszkańców powiatu kolskiego wśród społeczności romskiej. Kluczową kwestią okazało się przeprowadzenie zbiorczej charakterystyki respondentów i ich ogólnego poczucia bezpieczeństwa.

Proces stygmatyzacji społeczności romskiej pozostaje zagadnieniem, na którym badacze nie skoncentrowali wystarczającej uwagi. Tematykę tę bez wątplenia można rozwinąć o jeszcze większy zakres kwestii społecz-

nych. Warto by zainteresować się na przykład zarobkami społeczności romskiej, podejmowanymi przez nich działaniami oraz usługami, które świadczą. Godne uwagi byłyby także aspekty związane z występującymi różnicami kulturowymi oraz wizerunkowymi między poszczególnymi grupami Romów rozmieszczonymi na terenie Polski. Interesującym tematem byłyby także kwestie związane z współczesnym odbiorem romskiej tradycji pogrzebowej.

Należy zaznaczyć, że przeprowadzone badanie pozwoliło wyjaśnić tylko fragment problemu, jakim jest stygmatyzacja. Skoncentrowałam się na wąskiej grupie Romów z powiatu kolskiego. Społeczność romską można by częściej poddawać analizie na obszarze innych miast, województw lub nawet całego kraju. Takie badanie ukazałoby całokształt problemu, jakim jest stygmatyzacja społeczności romskiej.

Bibliografia

- Adamczyk A., *Romowie – naród bez ojczyzny*, „Przegląd Narodowościowy – Review of Nationalities” 2014, nr 3.
- Czykwini E. *Stygmat społeczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2015.
- Dawna Kłodawa, https://www.facebook.com/StaraKlodawa/?ref=page_internal.
- Gańczyk B., Grzanka B., Maliński A., *Kłodawskie cmentarze*, Ireneusz Nie-wiarowski, Kłodawa 2015.
- GUS.pl, <http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/mniejszosci/wynikinarodowegospis/6991,Charakterystyka-spoeczno-demograficz-namniejszosci.html#Romowie>.
- Jakimik E.A., Gierliński K.P., *Sinti w Polsce*, Związek Romów Polskich, Szczecinek 2011.
- Klimczak W., Kubiński G., Sikora-Wiśniewska E., *Wykluczenie społeczne w Polsce. Wybrane zagadnienia*, Exante, Wrocław 2017.
- Kosche M., *Ocena stygmatyzacji w świetle zasad życia społecznego*, „Seminare. Poszukiwania Naukowe” 2011, nr 29.
- Kwadrański Ł., *Romopedia. Encyklopedia wiedzy o Romach*, Fundacja Integracji Społecznej Prom, Wrocław 2015.

- Marshall G., *Słownik socjologii i nauk społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Migra A., Mróz L., *Cyganie – odmienność i nietolerancja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.
- Narbutt T., *Rys historyczny ludu cygańskiego*, Wilno 1830.
- Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021, <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/>.
- Narodowa Strategia Interakcji Społecznej, https://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/downloads/2012/08/nsis_2000.pdf.
- Paleczny T., *Procesy asymilacji, transkulturacji i uniwersalizacji kulturowej: przegląd problematyki*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2017, nr 3.
- Świgost M., Dąbrowska A., *Właściwości stygmatu a sytuacja życiowa człowieka zagrożonego stygmatyzacją*, „Studia Edukacyjne” 2017, nr 45.

Stigmatization of the Roma community on the example of kolski county

Abstract

The purpose of this article is to show the level of stigmatization of the Roma community in kolski county. With the help of the survey conducted, the opinions and degree of correlation of other residents of kolski county regarding their relations with Roma were presented. It was also important to show the causes of deepening stigmatization and its manifestations.

Keywords: Roma community, stigmatization, kolski county, gypsies, ethnic minority